

menikom pomešana zemlja, a vendar je tudi močvirna. Vzrok take močvirnosti nahaja se pa gotovo niže v zemlji, namreč da se pod lahko ilovčasto plastjo nahaja neka druga neprederljiva plast, katera vodi zaprečuje, da ne more globokeje plesti. Jako važno je dobiti ta vzrok, kajti od globočine one plasti odvisna je tudi potem globočina drenaže. Ravno tako važno je, ako močvirnost zemlje nareja kak podzemeljski studenec, da se dobi, ako mogoče, njegov izvir, in potem na pravem kraju napravi drenaža. Da spoznamo sestavo zemlje glede njenih plasti, treba je, da napravimo na najnižih, kakor na najviših mestih zemljišča jarke po devet čevljev dolge, dva čevlja široke in 4 do 6 čevljev globoke. Ako se v tej globočini voda še ne najde, upotrebi se potem podzemeljski sveder, s katerim se lahko spoznava sestava zemlje, in kako globoko se nahaja plast, ki vode ne spušča v globočino.

Ko se je dobil vzrok močvirnosti, treba je spoznati tudi lego ali nagnenje zemljišča. Da se moremo prepričati o pravi legi, upotrebi se za to vodna tehničnica ali pa tudi ivel imenovana. S tem strojem lahko se razvidi največja in tudi najnižja lega zemljišča, kakor tudi njegovo nagnenje.

Naredi se potem načrt, po katerem se morajo delati jarki, v katere se polagajo drenažne cevi.

Jarki pri drenaži so trojni, in to 1. sušilni jarki, to so oni, v katere se polagajo najmanjše cevi, katere naravnost iz vseh krajev zemlje vodo vlečejo in jo odpeljavajo v nabiralni jarek. Ta jarek kakor tudi v njem položene cevi so nekoliko večji kot sušilni jarki in njihove cevi. Nabiralni jarki spojeni so z odpeljavnim jarkom, to je z jarkom, kateri vso vodo iz zemljišča izpeljava. Navadno je ta jarek odprt, akoravno je mnogo boljši, da se tudi v ta jarek položi drenažne cevi.

Lega ali nagnenje jarkov odvisno je od lege površja zemljiščinega. Ako je zemljišče že po naravi nekoliko nagnjeno, se lahko dá drenaža izpeljavati. Težji je pa, ako je zemljišče popolnoma vodoravno. Jarki morajo imeti potem pad, in sicer nikdar manjšega ne kot na 500 čevljev vsaj za 1 čevlj. Pri manjšem padu jarkov se voda slabo odteka, cevi se lahko z blatom napolnijo ter se odtek popolnoma zapreči. Če ima pa zemljišče nejednako lego, in da je njegovo površje celó veliko, se razdeli v več delov, in vsi nabiralni jarki potem spojijo z odpeljavnim jarkom. V obče pa velja pravilo, da se sušilni jarki naredé vedno proti oni strani, proti kateri zemlja najbolj visí, nabiralni jarki pa vedno na najnižji legi zemlje. (Dal. prih.)

Nove postave.

Ukaz ministerstva za poljedelstvo od 15. maja 1874, št. 4318,

s katerim se določila o porabi privatnih (necesarskih) žebcev za spuščanje ali plemenjenje dopolnjujejo, nekoliko pa spreminjajo.

(Konec.)

12. Takih žebcev, katere so pri razdajanju konjerskih daril (premijev), ki je bilo pred dotično dobo spuščanja, poslavlili z državnim darilom, praviloma nij treba še posebej priganjati pred pregledovalno komisijo, da bi dovolila za omenjeno spustno dobo žebca spuščati.

Vendar naj gospodar takega žebca, predno ga porabi za spuščanje, gré k dotični pregledovalni komisiji ter naj, pokazavši jej spričo o prejetem darilu, poprosi, da mu dá dovolilo za spuščanje žebca.

Ako ni nobenega pomisleka, sme mu pregledovalna komisija brez drugega izročiti dovolilni list, za katerega

prosi; ako pa kak pomislek najde, naj mu reče, da žebca prižene.

13. Ako se dovolilni list za žebca že prej dá, tako, da je do časa, ko se res začne spuščati, preteklo čez tri mesece, tedaj ima gospodar dolžnost, žebca, predno ga porabi za spuščanje, še enkrat po preskušnem živinskem zdravniku ali živinozdravnem kovaču, katerega politično okrajno oblastvo v to določi, preiskati dati, če je zdrav ali ni.

To, kar najde, in dan, katerega je ogledaval žebca, naj živinozdravni organ zapiše na dotični dovolilni list, ter mora gospodar, predno žebca začne spuščati, položiti ta list pred dotično politično okrajno oblastvo, da mu ga vidira.

14. Ako se v slučajih, omenjenem pod 13, ali pri mesečnem preiskovanju takega žebca po živinozdravniku, katero je zapovedano z ministerskim ukazom od 3. februarja 1866, pokaže kaka spotika, zaradi katere ni več dopustiti, da bi se tisti žebec dalje rabil za plemenilo, tedaj naj preiskovalec to porabo ustavi ter precej naznani to dotičnemu županu, da bode čul nad izpolnitvijo, in pa političnemu okrajnemu oblastvu, da dovolilo nazaj vzeti dá.

15. Politično deželno oblastvo, dogovorno z deželno komisijo za konjerske reči (oziroma s kmetijsko družbo), sme dopustiti ta izimek od občne dolžnosti, katera po gori omenjenem ministerskem ukazu velja zastran dovolila pri žebcih za denar spuščanih, da namreč ne potrebujejo takega dovolila tisti, ki imajo svoje kobilarije, če hočejo svoje žebce pripuščati h kobilam za plemo iz kake druge kobilarije, niti gospodarji angleških čistokrvnih žebcev, če jih hočejo pripuščati k tujim kobilam. Samo po sebi se razume, da pri tem morajo zdravstveni oziri popolnoma zadovoljevati.

16. Političnemu deželnemu oblastvu je prepuščena skrb za to, da se spustni lističi in vpisniki po zapovedanem obrazci natisnejo ter gospodarjem takih žebcev dá na znanje, kje lahko dobodo teh tiskovin, kolikor potrebujejo.

Državna blagajnica se zaradi tega ne sme obremenjati.

17. Politična oblastva naj skrbé, da se ta določila in zlasti tudi določila s kraja v misel vzetih ministerskih ukazov na tanko izpolnjujejo, kolikor poslednja niso predrugačena s pričujočim ukazom, ter naj sosebno čujejo in svojim podstojnim nadzornim organom vелеvajo čuti nad tem, da se vsak slučaj brezoblastne porabe žebcev brez dovolila ali brezoblastne hoje z žebci od enega v drug kraj zaradi spuščanja, in tako tudi vsak slučaj spuščanja žebcev, ki imajo nalezljivo bolezen na sebi, brez odloga vzame v razpravo, kakor postave pišejo.

18. Preklicujeta se §§. 3 in 4 za Česko izdanega ukaza poljedeljskega ministerstva od 17. avgusta 1870 o tem, kako postopati pri podeljevanju dovolil za spuščanje privatnih žebcev.

Starozgodovinske stvari.

Samo, kralj slovenski.

Ko je v zadnji čitalnični „besedi“ naš moški zbor pél lepo Försterjevo kompozicijo „Samo“, slišali smo željo, naj bi „Novice“ kaj povedalo o bivšem „slovenskem kralji“, ker marsikdo o njem, razen imena, drugega ne vé.

Radi vstrezamo tedaj tej želji in našim bralcem podamo prepis iz „Dogodivšine Štajerske zemlje“ od Antona Krempl-a, ki v 2. razdelku zgodovinske

svoje knjige pod napisom: „Od začetka narodov preselitja do Karla Vélkega“ o Samo-tu piše tako-le: *)

„Tečas so živinski ¹⁾ Avari do dolnje Dunaje semgor se pergnali, ino so od carigradskega cesara terjali orožje, šace ino deželo, ter se le ravno v Panonio spravljali. Longobardi tedaj, prejd kak so odtod odišli, se z Avarmi za Panonio pogodijo, pa tak, da če Longobardi svojo naprejšetje v Italii nebi mogli vunspelati, bi Avari zupet mogli odstopiti. Avar to oblubi ino tak prisegne: „Če prelomim mojo prisego, tak naj jaz ino do zadnjega vso mojo ludstvo prejde skuz meč; vse nebesa ino ogen kakti njih božanstvo naj padnejo na naše glave, naj se gore ino lesovje poderejo na nas, naj se Sava proti naturalski postavi k svoji zvirovčini oberne, ino nje jezni valovje naj požrejo nas!“ — Potem Longobardi odidejo, ino strašno razbijajoči vkončajo, kod grejo, vse tak, da je povsod tožna pustina za njimi: ljudje grejo celo na malo, ino še toti rédko natorjeni celo obdivjajo, keršanski Mešniki preminejo vsi, njiva z drevjom zarasejo, priprava nega namer za veliko silo, mesta so od vseh stanovnikov zapušene, zidine, kaj njih ne razderejo, od sam sebe razpadnejo. Samo Slovenci so še per vseh totih bojih, razbijanjih ino vkončanjih najbolj v svojih odnegdašnjih nastanestvah se obderžali. ²⁾ — Longobardi v Italii dobijo, kaj so želeli, ino si tam stalno kraljestvo vpravljajo.

Zdaj se Avari, kateri so dozdej bol med Tisoj, Tatrami ino Dunajoj naseljeni, z ognjom ino mečom strahovitno duže dale okoli segali, ino vse slovenske rode med sobom ino okol no okoli sebe pod svojo de-rečo oblast zmetali, se po Panonii, ino tak ali tudi po naši Štajerski razprestrejo. Tak morejo tudi panonsko noričanski Slovenci v strašen avarski jarem. Toti grézni ino grozni Avari, zdaj z telkimi slovenskimi rodmi strašno pomnoženi, okol ino okol delajo strah: Turinge persilijo, da njim morejo dati sočivo, ovce ino goveda; oni si podveržejo Slovence v Českoj, Moravskoj ino Lužničkoj; oni v Carigradi napravijo silo, da se njim od tam sem more vsako leto 80.000 zlatov dati; starigradska cesara Maurikios ino Fokas sta si v trepečem strahi pred Avarmi, cesar Heraklius nje viditi more, kak njemi carigradske predmésta opleni, on more čuti, da bodo Bizantinci mogli v Azio oditi, on more gledati, kak njemi 270.000 vlovlenih v Panonio odeženejo; mnogi slovenski rodovje kre Dunaje, Tise, Save ino Drave morejo avarskimi močnimi Kani Bajani na očno mignenje pokorni biti.

Toti vbogi Slovenci so na vsakem boji zmnožinoj svojih ljudi mogli naprej iti, ino prvi se z sovražnikom prijeti, oni so mogli najhujše bitve vunderžati, Avarje so pa odzaja ležali, jeli ino pili. Slovenci so mogli od Avarov se pustiti prestaviti, kam se njim je zdelo, ino per najmenjši protivnosti si pustiti vesnice požgati, setva ino njiva si vkončati. Toti od vseh divjakov najdivješi Avarje so imeli velke, na mile duge, z zemloj noterzaježene oplote, vare imenuvane. ³⁾ V totih so se, doklam je vremen dopustilo, pod golim nebom na živinskih kožah v poživinski loternii, pijanosti ino drugih gerdobah kotali. ⁴⁾ Mést so ne terpeli, za tega volo so, kaj je drugim divjakom od mést ali cirkvih prékostalo,

*) Popis damo tako, kakor ga je nam nepozabljivi Ant. Kremppl spisal. Vred.

¹⁾ Tak nje vsi spisateli imenujejo.

²⁾ Schafarik „Gesch. d. slaw. Sprache u. Literat. (1826) str. 8. — Wien u. s. Landesfürsten, I. 43. i. dr.

³⁾ Beseda „var“ še se zdaj v slovenskih ino madjarskih méstnih ino selskih imenah mnogo najde: varaš, Varaždin, Diakovar, Belovar, Salavar itd.

⁴⁾ Wien u. s. Landesfürsten. I., 43. i. dr.

vse porušili ino razderli, ter tote razdertine Slovencom za stan pustili. Med njihovimi vari so Slovenci tudi vesnice smeli 'meti. Iz totih varov so le na čase vunšli na zverjadistrelbo ali na porop k drugim ludstvom, kerim so zernje, živino ino ljudi sporopali ino z sobom vzeli. Z takšimi pročvzetimi ter z vlovlenimi ludmi so Avarje nesmilno delali: ženske so k vozom zapregli, možki so njim njihov porop pod bitjom (tepenjom) mogli vkupnositi takše teže, kakše se namer živini ne nalagajo. Za kruh so njim samo Slovenci mogli skrbeti, ino še njim velke dače plačuvati, ter nje po zimi per sebi imeti, njim svoj pripravek pustiti potrošiti, ino njim svoje žene ino čeri vnemar prékdati. Iz tega je prišel rod, ker je od avarskih očetov zaveržen, od Slovencev čerten bil, ino se je v tih 200 letih avarskega gospodstva (568—778) med Slovence tak natoril, da še zdaj se Slovencev najde, od kerih se vidi, da so njihove životnosti. Največ so Slovenci v zdajni naši Štajerski, Koroški ino Krajski od Avarov mogli prestati. ¹⁾ V toti avarski stiski in sužnosti, v kakši še ne so Slovenci nigdar ino nigdi bili, so se oni tak preménili ino od svojega pervega poštenja tak zgubili, da so odpotli od vseh, posebno od Nemcov zaverženi ino čerteni bili. To je nje bolelo ino še nje zdaj boli. Oni so avarskega nečloveškega, divjostornega z sobom djanja od strani svojih merskih avarskih silogospodov se tak navolili, ino tudi navoliti mogli, da so od vseh krajov pomoč, ino tak priliko iskali, totega kervavo obtišečega jarma se rešiti. Začeli so se tedaj drugi Slovenci od gornje Labe (Elbe) ino zatatranskih krajov, kak tudi od dolnje Dunaje semgor k svojim jednorodnikom v Ilirio, Panonio ino Noriko, k Tisi ino Maroši v zdajno Vogersko, zdol Dunaje v zdajno Serbsko, k Savi ino Dravi v zdajno Bosnio, Dalmacio ino Horvatsko, Kranjsko ino Štajersko prinaseluvati. Na toto pomoč operti so tedaj vsi pod avarsko divjo nečlovečjost verženi Slovenci, posebno pa panonsko noričanski bili pripravljeni, le za meč prijeti ino Avare spoklati.

To je gorutanski teržec (tergovec) Samo ²⁾ na svojih teržkih potih vpamet vzel. On se njim ali postavi za prédnjara, ino tote vse nad Avare sopeče Slovence pod svojo zastavo vkupzbere, gre z njimi nad Avare, ino nje mahom prežene, pokaže per tem tako zvmnost, segurnost ino moč, da ga vsi si za krala izvolijo (623), ino tak si Samo zdaj naredi slovensko kraljestvo po zdajni Štajerski, Krajski, Koroški ino Česki. Ali kumaj so Slovenci pod totim svojim kralom bili sami svoji postali, so že bili v težki boj zapleteni. Frankoskega krala Dagoberta vojšaki so najprej v Gorutanskoj ali Karentanii (tak se je zdaj Norika zvala) Slovence vunporopali, Slovenci so pa nje ubili. ³⁾ Dagobert, ob tem močno razserdjen, pošle precí svojega žlahtnega Franka Sihara k slovenskemu krali Samoi po zadovolšino. Samo Sihara še le teda pred se pusti, kader je bil po slovensko se oblekel. Zdaj Sihar Samoi povele svojega krala naprejpernese, ino da ne dobí pravega odgovora, se začne pretiti, ino reče Samoi, da so tote dežele ne njegove, temuč frankoskega krala. ⁴⁾ Čeravno

¹⁾ Lehrb. d. neueren Staatengesch. I., 50.

²⁾ Eni Samoa za frankoskega kupca vundajo, ino rečejo, da je ne Slovence bil, tudi ne v Gorutanii, temuč v Českoj kralovati začel. Jaz se, kaj se njegovega imena dotične, deržim Šafarika, ker reče, da je Samo ime slovensko; kaj pa na njegovo kraljestvo spada, ostanem per totih, kerí poleg našega Anonima rečejo, da je Samo v naših krajih kralovati začel.

³⁾ Wartinger Gesch. der Steierm. str. 29.

⁴⁾ Da je gotoski kral Vitiges (537) Noriko ino tal Panonie močnim Frankom mogel pustiti, tak Sihar govori od totih

je to Samoa močno razjezilo, je vendar rekel: Mi ravno že hočemo z ludstvom ino z ludmi frankoskemi krali podložni biti, če le on tudi z nami hoče prijateljstvo deržati. Na to Sihar odgovori, da Frankovje, ki so Kristjani ino služebniki božji, nemorejo z paganskimi psi v prijateljstvu biti. Samo odgovori: „Mi psi bomo vas z zobmi razčesali, če bote vi služebniki božji proti Bogi storili“, — ino dá Sihara iz svojega kraljevskega grada vunta verči. Na to se (631) kervavi boj začne med Slovenci ino Franki. Dagobert pride z tremi vojskami Frankov ino Alemanov v Samovo velko deželo, ino tudi Longobarde pertisne, da od spodnjega kraja nad Slovence perprašijo. Pri Vogastem ali Vogatsgradi (kastum Vogastense¹⁾) je največša bitva. Kral Samo z svojimi Slovenci premaga vse Nemce, njim proč vzeme vse, ino nje iz svojih dežel pretira. Potem Samo gre večkrat nad Nemce, ino se v svoji oblasti junaško obderži, odbijajoč sploh tak Avare kak Nemce od svojih slovenskih dežel.

Ob totem časi se je pergodilo, da so Bulgari, od Avarov pregnani, pri frankoskem krali Dagoberti za naselbine prosili. Dagobert Bojuarom ali Bavarom zapové, Bulgare na zimo v svojo deželo gorvzeti, ino tak njih gré 9000 v bavarsko zemlo. Ali nečlovečki Nemec Dagobert Bavarom vkaže, Bulgare v eni noči — vse vbiti —! Tak vbogi Bulgarje tam najdejo smert, gdé so za življenje prosili. En sam njihov poglavič je z 700mi v Samovo slovensko deželo vujšel, ino z totimi dugo tu ostal.

Samo je bil zvumen, močen, vitežki poglavar; on je Slovence iz avarskega sužanstva oslobodil ino nje v narodni sloboščini obderžal noter do svoje smerti.²⁾ Kak je pa on (658) bil vmerl, so Slovenci, kak je prej pri njih vpelano bilo, se zupet na več rodov pod svoje in njih izbrane vajvode podali ino tak se razklali, tak je tedaj tudi njihova moč se razdjala, slovensko kraljestvo je razpalo na male razlomke, ker več ne so vkupderžali. Tak so tedaj Avari zupet v našo Štajersko, posebno v gornjo noter vderli, ino do Anas (Ens) vode vse gladko vunsporopali, vse mésta ino vesnice, vso obdelano zemlo tak na nič djali, da je gornja Štajerska pále griva pustina postala ino počasih z šumami ino hostami zarasla. Za dolnjo Štajersko je boljše bilo, zakaj tu so Gorutani še sploh se proti Forjulcom (Friaulcom), Bavarom ino Avarom dobro branili. Ali da so Avari tudi dolsem duže vekšo silo delali, ino Gorutanom drugi slovenski rodovje ne pomagali, so oni mogli Bavare na pomoč zvati, ino so ravno z tem si svojo koreniko odsekali. Bavari so njim radi na pomoč prišli, so tudi Avare odvernoli; ali za to je gorutanski vajvod Borut (748) mogel nemške Bavare za svoje gospode spoznati, ter njim svojega sina Karasta ali Karata, ino bratovega sina (stričeka) Hotimira (Hutemara) za zastávo dati. Po Borutovi smerti so Bavari njim Karata ino za totim Hotimira za vajvoda poslali. Hotimir je svojega sina Vladuha (Valduha, Waldunga)

dežel, ino Samo ino Sihar sta tote razgovore mogla v Koroški ali v naši Štajerski 'meti, tak je ali Samov kraljevski grad mogel tu biti, kak tudi začetek njegovega kralovanja; kajti znotrenjo-austrijski Slovenci so od Avarov največ terpeli, tu je ali največša nezadovolnost bila ino najprej pomoč potrebna.

¹⁾ Toti Vagastgrad je mogel na Koroškem ali v naši Štajerski biti, najberže je naš Voigtsberg tisto torišče. Samošak na spodnjem ptujskem poli, ter Samošina tam blizu, Samobor na Horvatskem blizu Štajera pa tudi spomenejo, da je morebiti tu bil kakšen Samov gradič, tam kakšen terg itd.

²⁾ Kak so za Rimlanov naše dežele do Dunaje se zvale rimske, ne nemške, tak so za Samoa krala se imenuvale slovenske, ne nemške, čeravno so Frankovje si nje svojili.

za vajvoda postavil (769). Proti totem so pa paganski slovenski žlahtniki, celski, slovenjo-grački¹⁾ ino mariborski (marburski) se spuntali ino ga pregnali. Spuntanje pa je bavarski vajvod Tasilo II. potišal ino pregnanega Vladuha zupet v njegovo oblast postavil; slovenski žlahtniki se drugoč sprotivijo, ino Vladuh nje še le prav z ostrim zamáhom zamore vkrotiti. — Totim slovenskim nepokojom je zadnič frankoski kral ino rimski cesar Karl Veliki (774) konec naredil. On je tudi Avarom moč poterl ino vse drugači spreobernil.“

Slovstvene stvari.

Profesor bibliotekar Matija Čop.

Nekoji podati o njegovu životu i delovanju, o njegovih odnošajih do predstojnika mu i vršnjaka i rodoljubnih mu prijatelja največe do doktora Franje Preširna, — po gdekoji prinesak i kronici réčkoga gimnazija.

Pod tem naslovom je v programu Kraljevske više gimnazije na Reki preteklo leto spisal ondašnji profesor in častiti naš rojak gospod Ivan Zupan na 31 stranéh črtice iz življenja učenega profesorja in bibliotekarja Matija Čop a.

Opis ta je jako zanimiv, zato smo hvaležni sl. ravnateljstvu Reške gimnazije, da nam je te dni blagovolilo poslati en iztis imenovanega programa; ker so životopisne črtice pisane v hrvaškem jeziku, pa bi se jako prilegle letopisu naše slovenske „Matice“, naj bi odbor njen naprosil gosp. prof. Zupana za slovenski prevod, da potem tudi Slovenci beró njegov popis življenja Čopovega, ki ga domovina naša šteje v vrsto najodličnejših učenjakov svojih.

Politične stvari.

Sloga.

(Konec.)

Večno prepričanje naših želj in zahtev, ljuto ponemčevanje, preganjanje domačih uradnikov in slednjič razpuščenje narodne trgovinske zbornice nam mora biti opomin, da je zadnji čas, da se zdramimo iz svoje zasplosti in nemarnosti, da opustimo vse domače prepire, in se oklenemo sloge.

Naša bodočnost je v nevarnosti, ubiti, umoriti nas hočejo kot narod, in podjarmiti vse do sinje Jadre. Rekel mi je nekaj strasten Nemec: „wenn ich Regent wäre, dieser Bleiweis und dieser Costa müssten Schnee schaufeln, um sich zu ernähren.“ To se mi je zdelo tako znamenito, da tega do danes nisem pozabil; Nemec je prav iz srca govoril mnogim rojakom: Slovenec je rojen le za hlapca in delavca, in Nemec za gospoda; in če pridemo pod Nemčijo, mislim, ne bi se nam dosti bolje godilo. Branimo se toraj z rokami in nogami, dokler je še čas! In če smo enkrat vsi ponemčeni, kaj je postalo iz nas? Bastard, ki ni za družega ko za industrijo! Vse naše upanje ni lastno, duševno življenje je proč, bili smo le gnoj, na katerega se tuja rastlina sadi, ker doma je zemlja že izpita, in vsa rast izumira! Pa naša domovina ni ugodna zemlja za tuj element; tudi mi kot gnoj ne spravimo ovenele germanske rože več k cvetu; bastardi so nerodovitni, vsaj v duševnem pomenu. Alzasi nimajo pesnikov, ne drugih slavnih ge-

¹⁾ Toti žlahtniki so le samo tam imeli svojo stanje, kak je potlanji Slovenjigradec, ker je še le potli toto ime dobil.

Pis.